

## RAD MLEKARSKE ŠKOLE U PIROTU NA OBRAZOVANJU MLEKARSKIH RADNIKA\*

### Uvod

Vaspitno-obrazovni proces sve više zahteva celovit program vaspitanja i obrazovanja kojeg moraju sačinjavati teorijski sadržaji, praktična znanja i radne navike.

Po svom karakteru Mlekarska škola s praktičnom obukom u Pirotu je specijalizovana za obrazovanje kvalifikovanih radnika mlekarske struke za potrebe mlekarske industrije SR Srbije, a i drugih republika.

Škola je od svog osnivanja 1946. do 1950. bila jednogodišnje stočarsko-mlekarska, a od 1950. pretvorena u mlekarsku školu s dvogodišnjim trajanjem. Od školske godine 1969/70. škola je trogodišnja, a polaznici koji se obrazuju u njoj su KV mlekarski radnici.

Za protekli period postojanja i rada školu je završilo blizu 900 učenika od kojih se oko 95% nalazi zaposleno u neposrednoj proizvodnji u mlekarama SR Srbije i drugih republika, a 5% je nastavilo školovanje ili promenilo profesiju.

Učenici i polaznici koji su sticali obrazovanje u školi redovno su poticali s teritorije Srbije s pokrajinama i iz drugih republika.

Od ukupnog broja učenika koji se danas nalaze u školi 2/3 njih potiče s teritorije 24 opština.

U sastavu škole je od njenog postojanja radio i Dom za smeštaj i ishranu učenika. Tako se svi učenici, osim s teritorije grada Pirota, tokom školovanja nalaze smešteni u Domu škole. Okupljenost učenika u jednom mestu u toku školovanja za buduće mlekarske radnike i u ambijentu u kome je sve podređeno mlekarstvu ima veliki značaj za uspješnije ostvarivanje plana i programa.

Nastavni programi mlekarske grupe predmeta, po kojima su školovani KV mlekarski radnici u dvogodišnjem trajanju, bili su tako strukturirani da obezbede određeni nivo znanja iz svih oblasti mlekarstva. Programi su se kompletno mogli realizovati posedovanjem školske proizvodne radionice ili u suradnji s industrijskim mlekarama u čijim se pogonima mogao realizovati praktični deo programa. Nastavne programe stručnih predmeta čine tri osnovna dela: teoretski deo, laboratorijske vežbe i praktična nastava. Praktičnom radu redovno se poklanja posebna pažnja jer se uvek realizuje uz neposrednu kontrolu nastavnika. Godišnji fond praktične nastave iznosio je 350 časova.

Savladavanjem programskih sadržaja u roku od dve godine uz obaveznu letnju — profesionalnu — praksu od jednog meseca, učenik je sticao potrebna znanja i navike jednog »opšteg« mlekara, odnosno mlekara sposobnog da se uključi na poslovima proizvodnje konzumnih, fermentiranih i nefermentiranih mlečnih proizvoda, proizvodnje sireva, maslaca, te dehidriranih proizvoda od mleka.

\* Referat održan na XVIII seminaru za mljekarsku industriju na Prehrambeno-biotehno-  
loškom fakultetu, Zagreb, 6—8. II 1980.

\* Referat je kolektivni rad nastavnika Mlekarske škole u Pirotu.

Nastavni programi po svom sadržaju odgovaraju stepenu razvoja mlekar-ske industrije Jugoslavije odnosno SR Srbije. Stoga su oni u periodu od 1969. godine stalno dopunjavani odnosno osuvremenjavani.

Svršeni radnici Mlekarske škole u Pirotu nalazili su mjesta i danas se nalaze u skoro svim mlekarama Srbije i u većini mlekara Jugoslavije. Škola je proteklih 30 godina zajedno s mlekarskom školom u Kranju odigrala veliku ulogu u procesu prerastanja prerade mleka od zanatskog načina u industrijski.

S prelaskom na trogodišnje školovanje programski sadržaji mlekarske grupe predmeta u osnovi nisu pretrpeli bitne promene. Izvršena je dopuna novim sadržajem, koji je proizašao iz stepena razvoja mlekarske industrije, a izostavljena je materija o istorijatu ili je ona, u zavisnosti od značaja, svedena na informaciju.

Sve promene stručnog dela programa vršene su posle konzultacije i uz sugestije mlekarske industrije.

### OBRAZOVANJE MLEKARSKIH RADNIKA U DANAŠNJIM USLOVIMA

S početkom korenitog preobražaja vaspitno-obrazovnog sistema u našoj zemlji, posebno u SR Srbiji, škola je svoje programe, uz pomoć industrije, transformisala u skladu s društvenim zahtevima i zahtevima privrede u uslo-vima današnjeg stepena razvoja mlekarske industrije. Programi su u osnovi funkcionalnije postavljeni, tako da omogućuju ostvarivanje dva osnovna cilja: osposobljavanje za uključivanje u rad i samoupravljanje, te nastavljanje obra-zovanja i samoobrazovanja.

S početkom realizacije II faze srednjeg obrazovanja škola je otpočela obra-zovanje učenika za III i IV stepen stručnosti. Programi, čijim se uspešnim savlađivanjem obezbeđuje stepen stručnosti, definisani su opšte stručnim i uže stručnim sadržajima. U školi su oni obuhvaćeni kroz četiri predmeta: pozna-vanje sirovina, tehnologija prerade mleka, mašine i uređaji u mlekarstvu i orga-nizacija rada sa zaštitom na radu.

Po sadržaju navedeni programi obuhvataju materiju koja obezbeđuje sti-canje potrebnih znanja jednog »opšteg« mlekara s jačim naglaskom na pro-izvodnju tečnih konzumnih proizvoda kod III stepena, odnosno s detaljnijim izučavanjem proizvodnje svih najviše zastupljenih proizvoda u našoj zemlji. Programski se sadržaji realizuju putem teoretskih predavanja, laboratorijskih vežbi i praktičnog rada.

Tokom rada u ovoj školskoj godini, od kada se prvi put radi po novim nastavnim programima, oseća se teškoća zbog manjeg broja časova praktične nastave. Ovo je naročito karakteristično kod sticanja III stepena stručnosti, kod koga je broj časova praktične nastave mnogo manji u odnosu na ranije programe, te iznosi 160 godišnje. Realizacija ovog broja časova praktične na-stave zahteva posebno intenzivni rad u uslovima suvremeno opremljene pro-izvodne školske radionice, laboratorija i usku saradnju s mlekarskim organi-zacijama.

Škola smatra da se programi osposobljavanja učenika koji će zadovoljiti zahteve proizvodnje mogu ostvariti samo uz najtešnju suradnju s mlekarama.

Svoju saradnju škola je ostvarivala na više područja delatnosti:

- utvrđivanju potrebe za kadrovima koje škola priprema,
- na profiliranju zanimanja za mlekare i na izradi sadržaja nastavnih predmeta,
- zajedničkom sagledanju i utvrđivanju programa, a i realizaciji tekućeg programa stručnog i praktičnog obrazovanja prema potrebama mlekara,
- u stalnoj saradnji na organizovanju praktične nastave i profesionalne prakse,
- dogovaranjem za sistematsko stipendiranje s područja na kome se nalazi mlekarska organizacija.

Važan moment u sistematskom obezbeđivanju kadrova za rad u neposrednoj preradi mleka je sistem stipendiranja od strane mlekarskih organizacija ili kombinata. Učenici su pritom u većini slučajeva s teritorija gde se nalaze mlekare. Škola intenzivnije nastoji na primeni ovog sistema od 1968. godine, što je dalo pozitivne rezultate i višestruku korist.

Učenici-stipendisti, zbog materijalne sigurnosti i obezbeđenog radnog mesta po završetku školovanja, pokazuju veći interes za učenje i postižu bolje rezultate.

Smatramo da ovaj sistem ima opravdanje da bude prihvaćen od svih mlekara, te da one trebaju imati stav da se mlekarski kadar obrazuje u specijalizovanim mlekarskim centrima.

Reforma srednjeg usmerenog obrazovanja vaspitanja, a naročito početak realizacije II faze u toku koje se učenici — nakon Zajedničkih osnova — neposredno usmeravaju za zanimanje, omogućila je da mnogi novoformirani obrazovni centri pristupe školovanju učenika za zanimanja mlekara III i IV stepena stručnosti. Ovakva odeljenja za buduće mlekare osnovana su u Vojvodini i Hrvatskoj budući da je u tim sredinama ranije započeta reforma usmerenog obrazovanja, a samim tim i realizacija druge faze.

Od početka ove školske godine i u užoj Srbiji je nekoliko centara otpočelo školovanje mlekara III i IV stepena stručnosti. Iskustva još nema, ali su prva reagovanja nepovoljna zbog velikih teškoća kod ostvarenja programa svih vidova nastave.

No važnije je ovde dati odgovor na pitanje hoće li ovakav prilaz osposobljavanju budućih nosioca neposredne mlekarske proizvodnje za kratko vrijeme izbaciti suficit ovog kadra, uz to i bez dovoljno pripremljenosti i radnih navika za rad na preradi mleka.

Smatramo da sticanje II stepena stručnosti može naći opravdanje školovanjem u mešovitim centrima, također uz neposredne sugestije i saradnju s udruženim radom.

Obrazovanje učenike i polaznika za mlekarska zanimanja mora da bude neodvojivi zajednički posao obrazovnih ustanova i mlekarskih organizacija. Mlekare treba da još bliže i konkretnije istaknu potrebu za školovanjem kadrova određenog profila i stepena stručnosti. Više od toga važno je definisati poslove i zadatke koje će obavljati radnik II stepena stručnosti, a koje III odnosno IV stepena stručnosti. Definicija V stepena stručnosti treba da ide k užoj specijalizaciji u mlekarskoj struci i sposobnosti za organizaciju posla i upravljanje procesima.

Mlekarska škola u Pirotu, u želji da školovanjem mlekarskih radnika od II do V stepena stručnosti podigne vaspitno-obrazovni proces na viši nivo, izgradila je novi školski objekt isključivo prilagođen za teorisku i praktičnu nastavu i laboratorijske vežbe za mlekarska zanimanja.

Prostor obuhvata eksperimentalnu proizvodnu radionicu kapaciteta prerade 1000 litara mleka na čas, laboratorije za mikrobiologiju i hemiju mleka, učionički i ostali potrebni prateći prostor ukupne površine preko 800 m<sup>2</sup>. Tako s postojećim objektom i Domom za smještaj i ishranu učenika postoje uslovi za formiranje jedinstvenog Obrazovnog mlekarskog centra u kome se mogu školovati učenici i polaznici sa cele teritorije Srbije i drugih republika u prvom redu BiH, Crne Gore, i Makedonije. Praktički rad tokom nastavne godine realizuje se i u industrijskim mlekarama Pirota, Niša i Zaječara, a profesionalna praksa u ovim i ostalim moderno opremljenim mlekarama Srbije.

Profiliranje kadra danas više nego ikad treba da bude permanentni proces. Stoga nije suvišno razmišljati o novim profilima za mlekarsku industriju, na primjer radnika koji će biti kombinacija mašinskog i mlekarskog tehničara, s možda većim naglaskom u programu na mašinske sadržaje i obaveznim sadržajima o karakteristikama mleka i mlečnih proizvoda, te stepena prilagođenosti mašina tehnološkim procesima prerade mleka.

Smatramo da ovu potrebu nameće sve više prisutna mehanizacija i automatizacija procesa u mlekarstvu.